

MUSO TOSHMUHAMMAD O'G'LI OYBEK – BUYUK JAMOAT ARBOBI

*Talaba S.B.To'rayeva
Toshkent to'qimachilik
va yengil sanoat instituti*

Annotatsiya: Maqolada Muso Toshmuhammad o'g'li oybekning hayot yo'llari, u ta'lim olgan bilim yurtlari hamda undagi mushkulotlar, uning adabiyotga kirib kelishi va undagi faoliyati, turmushidagi voqealar rivoji, bundan tashqari, adibning ish faoliyati hamda urush yillarida barcha qatori ko'rsatgan jonbozliklari va uni zo'r realistik va asosli voqealar asosida yaratgan asarlari, shuningdek, metindek iroda bilan xastalikda Zarifa opa yordami va mehribonchiligi bilan yaratilgan asarlari to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Аннотация: В статье рассмотрен жизненный путь сына Мусы Ташмухаммада Айбека, учебные заведения, в которых он получил образование и трудности там, его вступление в литературу и работа в ней, развитие событий в его жизни, кроме того, творчество писателя и всех серий в годы войны приводятся сведения о проявленном им мужестве и произведениях, созданных им на основе превосходных реалистических и разумных событий, а также произведениях, созданных с помощью и добротой сестры Зарифы во время ее болезнь.

Annotation: In the article, the life paths of Musa Tashmuhammad's son Aibek, the educational institutions where he was educated and the difficulties there, his entry into literature and his work in it, the development of events in his life, in addition, the work of the writer and all the series during the war years Information is given about the courage he showed and the works he created on the basis of excellent realistic and reasonable events, as well as the works created with the help and kindness of Sister Zarifa during his illness.

Biz ko'plab asarlar o'qir ekanmiz, shoirlar hamda yozuvchilarning faqat yorqin asarlari va she'rlariga mahliyo bo'lamiz. Bizga yozib qoldirgan nodir qo'lyozmalarini ko'klarga ko'tarib, ularga tasannolar aytamiz ammo ba'zida bu qo'lyozmalar, asarlar bizgacha yetib kelishida, ularni nashr qildirishdagi ba'zibir qiyinchiliklar to'g'risidagi ma'lumotlarni adib va shoirlarning hayot yo'llari bizga so'zlab beradi. O'zbek adabiyotiga salmoqli hissa qo'shgan, barcha kitobsevarlar uchun qadrdon bo'lgan, o'zbek adabiyotining yorqin namoyondalaridan biri ulug' shoir, adib va olim Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek Toshkent shahrining bo'zchi oilasida, yangi shahar bilan eski shaharni bog'lovchi Shayxontohur ko'chasining Xadraga yaqin, hozir Xamza teatri joylashgan manzilida, teatr bilan ko'hna dorixona binosining o'rtasidagi

ko'chadan tepalikka qarab ko'tarilganda, Govkush nomli mahallada 1905-yilning qish chillasida, 10-yanvar kuni ana shu mahallaning tor va egri ko'chalaridan biridagi ko'rimsizgina uyda dunyoga keldi. Uning bolalik va o'smirlik davrlari shu mahallada o'tdi[1].

Oybek dastlab o'rta maktabda, so'ngra 1922-1925-yillarda Navoiy nomidagi Toshkent ta'lim va tarbiya texnikumida tahsil ko'rdi. Aynan shu ilm dargohi uni Zarifa opa bilan tanishishiga sababchi bo'ldi. Oybek texnikumdagi "Tong yulduzi" devoriy gazetaning muxarriri edi. U ba'zi sabablar topib Zarifa opa bilan suhbatlashishga harakat qilgan. Zarifa opadan o'zining she'rlariga rasmlar chizishni iltimos qilardi va shu yo'sinda ular asta sekin yaqin tanishlar bo'lib bordi. "Oybek oriq va novcha yigit bo'lib, qo'ng'ir qivroq qalin sochlari do'ppisidan toshib turardi (uning sochlari keyin qoraya boshlagan). Yirik ko'zlari shogirdlik davridayoq teran ma'noli va hayolchan edi" – deb ta'rif beradi Zarifa opa. Hatto Zarifa opaning otasi Saidnosir Mirjalil o'g'li ham Oybek haqida ijobiy fikrda bo'lgan va nohaq ayblovlar sabab bo'lgan surgun muddati tugab uyga qaytganda ularning turmushidan mamnun bo'lgan [2].

Oybek texnikumni tugatgach, O'rta Osiyo davlat dorulfununining ijtimoiy fanlar fakultetining siyosiy iqtisodiyot bo'limiga o'qishga kirdi. So'ngra 1927-yilda Leningradga o'qishga ketdi. Oybek Leningraddagi Plexanov nomli xalq xo'jaligi institutida o'qiy boshladi. Leningraddagi o'qish davrlari adib uchun qiyin kechadi. Uzliksiz sovuq kunlar va tark etmayotgan kasallik uni holdan toydiradi. 1929-yilning fevral-mart oylarida Oybekning xastaligi ancha og'irlashadi. Ammo u ushbu qiyin vaqtlarda ham izlanishdan va yozishdan to'xtamaydi. Oybek nafaqat adib, shoir balki teran fikrli siyosatshunos iqtisodchi ham bo'lgan. Keyinchalik uning oldida hayot yo'lini belgilab beradigan ikki yo'l bo'lgan. U iqtisod sohasidagi izlanishlarini to'xtatib, yuragiga yaqin bo'lgan adabiyot yo'lini tanlaydi[3].

Oybek adabiyotga o'zining 1926-yilda chop etilgan "Tuyg'ular" she'riy to'plami bilan kirib keldi. U tarixiy va zamonaviy mavzularda 20 dan ortiq dostonlar yaratdi. Oybek she'riyati nihoyatda go'zal bo'lib, o'zining sodda va ravon tilda, boy va rang-barang tasviriy vositalar bilan yaratilganligi bilan alohida ajralib turadi. Adibning avtobiografik qissasi "Bolalik" 1963-yilda yaratilgan. Qissaning bosh qahramoni yosh Muso, ya'ni Oybekning o'zidir[4].

Barcha ziyoli kishilar ustidagi qora bulut Oybekni ham chetda qoldirmadi. U 1-oktabrda "xalq dushmanlarining dumi" sifatida til va adabiyot institutidan bo'shatildi. Endi u faqat yaqin tanishlari orqali faqat tarjimonlik va birmuncha mayda yumushlarni ermak qilib yurdi. Afsuski, shu kuni Yozuvchilar uyushmasining mash'um IV plenumida tuhmatlarga uchrab, yozuvchilar uyushmasidan ham chiqarildi. Ayniqsa, Zarifa opani ham ba'zi sabablarga ko'ra asta sekin lavozimidan siqib chiqarishdi. Butunlay ishlaridan mahrum bo'lgan oila boshidan sinovli kunlarni o'tkazmoqda edi.

Oldin Zarifa opa ishga qaytdi, so'ngra, Oybek 1939-yil aprelda uyushma a'ziligiga qayta qabul qilindi [1].

Oybek va Zarifa opa bir yer sotib olishdi va 2 yil 1440-1441-yillar qurilish tashvishi bilan o'tdi. Endi yorug' kunlar kelishiga ishongan oilani yangi sovuq xabar erta tongdan qarshiladi. "Urush boshlanibdi" bu mash'um xabar katta-yu kichikning qalbini istirobga to'ldirdi. Negaki, butun xalq "Urush" so'zi negizida begunoh qurbonlar, bamisoli qonli daryolar, insonlarning kesilgan boshlaridan yasalgan tepaliklarni fahmlar edilar. Barcha o'zbek o'g'lonlari kabi Oybek ham qo'l qovushtirib o'tirolmadi. Oybek urushga qatnashish maqsadida ketma-ket xat yoza boshladi. Ammo bularning bari bekor chunki harbiy kamissariatdagilar Oybekni front ortida kerak deb hisoblashardi. Vanihoyat, Oybek boshqa yo'l orqali urushga borishga muvaffaq bo'ldi. 1942-yil noyabrning so'nggi haftasida O'zbekiston yoshlar tashkiloti Markaziy Qo'mitasining kotibi Eson Rahimov boshchilik qilgan ikkinchi o'zbek badiiy brigadasi poyezdda Moskva sari yo'l oldi. Oybek bilan birgalikda jami 16 kishi edi. U frontda urushning butun daxshatlarini, jangchilarning mashaqqatli harbiy hayotlarini, sovetlar vatanining xar bir qarich yeri uchun to'kilayotgan qonni o'z ko'zi bilan ko'rgan bo'lsa ham, uning nazarida, uning mahorabadan olgan taassurotlari bir roman uchun hali yetarli emas edi. Shuning uchun ham u san'atkor yurtdoshlaridan ajralgan holda xarbning "har bir kavagi"ga kirib chiqmoqchi bo'ladi. Oybek urushning jonli ko'rinishlarini qalamga olar edi. Urushning daxshatini, unda shahid ketgan birodarlarining xotiralarini jonli namoyish qilishni u o'z burchi deb bilgan. Keyinchalik "Quyosh qoraymas" romanida tasvirlangan, adibning o'zi shohid bo'lgan urush manzaralarini oq qog'ozga tushirgan [2].

Oybek 1943-yil 3-noyabrda qabul qilingan qarorga muvofiq O'zbekiston Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi etib tayinlandi. Urush tugagan kezlardan so'ng Oybek Yozuvchilar uyushmasiga rais etib tayinlandi. 1945-yildan "Sharq yulduzi" jurnalining muharriri bo'lib ishladi. Oybek bir necha ahamiyatli lavozimlarda faoliyat ko'rsatgan bo'lib, 1946-yil 10-fevralda ittifoq Oliy sovetida duputat qilib saylandi. Oybek hamisha el dardi bilan hamnafas bo'lgan, har doim haq so'zni so'zlagan, asarlarida namoyon qilgan. Afsuski, har davrda mevali daraxtga tosh otuvchilar topilganidek, Oybekka qarshi kuchlar 1949-yilning 10-iyulida uni Yozuvchilar uyushmasi hay'atining raisi lavozimidan ozod qilishga erishdilar. Oybek hayoti davomida ko'p qiyinchiliklar va nohaqliklarga guvoh bo'lib kelgan. 1951-yilning boshlarida ortiq ruxiy va jismoniy azoblarga dosh berolmagan miya tomirlari yorilib, sakta kasalligi ro'y bergan edi. Oybek mikroinsultni ham boshidan o'tkazdi [1].

Oybek o'lim to'shagida turib, yana 17 yil umr ko'rdi. Tugallanmay qolgan "Quyosh qoraymas" romanini, "Nur qidirib" qissasini yozib tugatdi. "Oltin vodiyan shabadalar" romanini qayta ishlab chiqdi. "Ulug' yo'l" romani, "Bolalik xotiralarim", "Bola Alisher" qissalari, "Guli va Navoiy", "Davrim jarohati" kabi dostonlar yaratdi.

Oybek xastalik chog'ida garchand so'nggi kunlariga qadar so'zlash qobiliyatini to'la tiklay olmagan bo'lsada, xastalik ustidan, zaharli chayonlar(dushmanlar) ustidan g'alabaga erishdi. Adib xasta bo'lsa ham ilhomga, ijodiy rejalarga to'lgan holda yashadi. U oyoqqa turgach, qadrdon ko'chalarni kezib, sevimli oyning oltin shu'lalari ostida asta-asta qadam bosishni o'ylar ekan, uning qalbidagi ilhom bulog'i jo'shib, nafis tuyg'ular favvorasi otilib turardi.

Oybekning davrdoshlari uni har doim o'ychan, hayolchang deb ta'riflashadi. Oybek har nafasda yangidan yangi asarlar, oltin misralarni hayolida pishirib yurar edi. Ba'zan hamrohining suhbatini eshitmay ham qolardi. Uni tanimaganlar bu kabi vaziyatlarni kibrga yo'yishi mumkin, ammo uning yaqinlari uchun bu odatiy hol bo'lgan. Oybek umri davomidagi barcha asarlarini Zarifa opadan ilhomlanib yozgan. Zarifa opa haqiqatdan u uchun ilhom parisi edi. Zarifa opa har qanday masalada Oybek uchun tirgak bo'lgan. Katta - katta romanlar yozishga, tarixiy mavzularda ijod qilishga unga shijoat bag'ishlagan. Oybek xastalik chog'ida gapirish va yozish qobiliyati bo'lmaganda ham Zarifa opaga aytib turish orqali xalqimizga nodir asarlar qoldirdi. Adib 1968-yil 1-iyulda payg'ambar yoshida vafot etdi. Oybek vafotidan so'ng uning 20 jildlik to'la asarlar to'plami chop etildi va 2001-yilda "Buyuk xizmatlari uchun" ordeni bilan taqdirlandi [3].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Naim Karimov, "Oybek va Zarifa", 2005.
2. Zarifa Saidnosirova, "Oybegim mening". ("Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati-2005)
3. <https://tafakkur.net/muso-toshmuhammad-ogli-oybek.haqida>.
4. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Oybek>.